

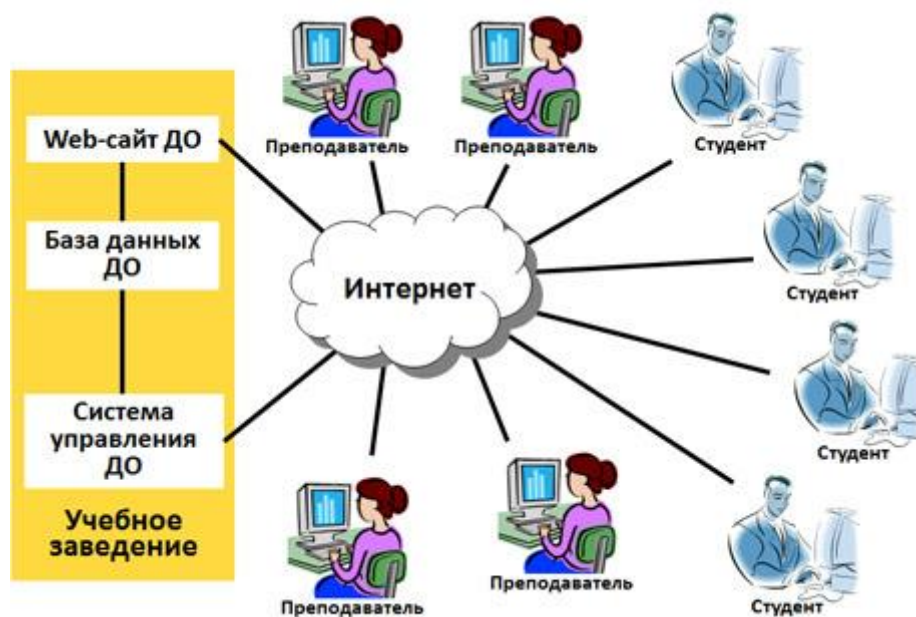
ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУДА КЕҢ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ: ТИІМДІ ЖӘНЕ ТИІМСІЗ ТҮРЛЕРІ

Даркенов Қ.Ғ.

А.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Кең тараған індет, білім беру моделін қайта қарау мен түрлендіруді талап етті. Осындай жағдайда қашықтықтан білім беру, оны жетілдіру мен қолданысқа енгізу басты орынға шықты.

Қашықтан оқыту – білім берудің қазіргі уақыттағы айырықша танымалдылыққа ие болған, кең қолданысқа енген түрі. Қашықтан оқыту әдісінің мәні бүгінгі нақты уақыт режимінде оқу процессін қашықтықтан жүзеге асыру болып саналады. Оқытушы мен білім алушы студент интернет арқылы байланысқа түседі де, оқытушы білім алушыға дәріс өткізеді, тапсырмалар береді. Білім алушы кері байланысқа түсіп берілген әр түрлі деңгейдегі, формадағы тапсырмалар мен бақылау жұмыстарын орындайды. Қазақстанда оқытушылар әр түрлі бағдарламалар, оның ішінде кең қолданысқа ие болған, мысалы Microsoft Teams, Zoom, Hangouts т.б бейне бағдарламалар арқылы білім алушылармен байланысқа түсіп білім береді. Қашықтан оқытудың артықшылығы оқытушы білім алушыдан қандай қашықтықта, басқа қалада, әртүрлі елде және әртүрлі континентте болғандығына қарамастан оқу процессін жүзеге асыруға мүмкіндік алады.

Қашықтан білім беруде қашықтық технологиясының маңызы зор. Қашықтық технологиясы оқытуда мынадай ақпарат беру әдістеріне сүйенеді. 1. Электронды оқулықтар, оқу құралдары және анықтамалықтар ақпаратты жинақтайды және сақтайды. Олар білім алушылар үшін қол жетімді болады. 2. Интернет ақпараттың әртүрлі формаларын - мәтін, сызба, видео, аудио, фото, дыбысты жеткізуді және екі тараптың семинар, тәжірибелік сабақтар, лабораториялық жұмыстар өткізудегі байланысын жүзеге асырады [1].

Қашықтан оқытуды жүзеге асыру үшін аралық қашықтықта, нақты белгіленген уақытта міндетті түрде байланыс болуы қажет. Мұндай байланыс орнау үшін құрамында қамтамасыз ету

құралдары бар техникалық жағдай мен құрылғылар болуы маңызды. Олар: 1. Ақпаратты жеткізу, беру желісі интернет. Аталған желі оқытушы мен студенттің бір бірінің бет бейнесін көру, сөйлесіп пікір алмасу, бейне ақпаратты мысалы, мәтінді, таблицалар мен диаграммаларды, суреттерді жеткізу, тасымалдау функциясын атқарады. 2. Нақты уақыт режимінде ақпаратты қабылдау және жіберуді қамтамасыз ететін құрылғы компьютер, планшет, ноутбук, ұялы телефон болуы керек. Құрылғы оқытушы мен білім алушы арасындағы визуалды және дыбысты байланысты қамтамасыз етуі қажет.

Техникалық жағынан қамтамасыз етілу оқу процесін жүргізуге және оқыту әдістерін қолдануға мүмкіндік береді

Қашықтан оқытудың басты белгісі сабақ өткізудің ерекшелігіне сәйкес жасалып қолданысқа енген жиынтық әдістердің болуы [2]. Оны ретімен қарастыралық.

1. Техникалық ресурстарды қолдану арқылы оқыту. Әдістің ерекшелігі оқытушылардың, кеңес берушілердің визуалды қатысуымен білім алушының өз ынтасымен, өз бетінше білім алуы және өз өзіне бақылау жасауы. Ең маңыздысы студенттің диплом алу, стипендия алу үшін емес лайықты білім алу үшін мақсатты түрде өз бетінше білімді игеруге ұмтылуы. Ал, оқытушы техникалық ресурстарды пайдалана отырып пәннің әрбір тақырыбына видео, аудио, презентация дайындап, тапсырмалар беріп, бақылау жасайды.

2. Бір ғана білім алушымен индивидуальды жоспар бойынша қашықтықтан сабақ өткізуге мүмкіндік беретін индивидуальды оқыту әдісі. Аталған әдіс білім алушының білім деңгейін көтереді, оқу процесін оңтайландыруға ықпал етеді. Бірақ, бұл әдіс тиімді болғанымен, оқытушының сағаттық жүктемесін жоспарлауда қиындық тудырады және жоо артық қаржы жұмсамау мақсатында индивидуальды оқыту әдісінен бас тартады. Көпшілігінде ата-аналар өз балаларының білімін тереңдету мақсатында кеңес берушілер, репетиторлар, оқытушылар көмегіне жүгініп, ақылы түрде оқытады.

3. Виртуальды дәріс әдісі – бұл да коммуникацияның бейне, дауыс жеткізу құралдары: скайп, вайбер т.б. қолдану арқылы жүзеге асырылады. Бұл әдістің артықшылығы кез келген дәрісті жазып алу арқылы білім алушының қайталап тыңдауына, материалды өз бетінде қабылдап, игеруіне және дәрістің негізінде жаңа материалдар іздеуіне мүмкіндік береді. Активті, супер активті студенттерге виртуальды дәріс әдісі бағыт бағдар алуға, дәріс негізінде одан әрі терең оқып үйренуіне, зерттеушілік қабілетінің дамуына жол ашады. Студент, оқиды, ізденеді. Бірақ, бұл әдістің әлсіз жері – білім деңгейі төмен немесе пассивті, белсенділігі төмен студенттер өз бетінше білім алуға, пәнді игеруге ұмтылмаса, виртуальды бақылау мен оқытушының талап етуі өз нәтижесін бере қоймайды.

4. Онлайн семинар, практикалық сабақ өткізу әдісі – электронды байланыс құралдарын пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Сабақ өту процесінде студенттер тек қана оқытушыны көріп, тыңдап қана шектелмейді, өзара пікір алмасуға, өз көзқарастарын дәлелдеуге мүмкіндік алады.

5. Қашықтан оқыту зерттеу әдістерін кеңінен қолдану мен оны түрлендіруге мүмкіндік тудырады. Білім алушыға өзіндік жұмыс жасау тапсырмаларын беру арқылы оқытушы тақырыпқа сәйкес зерттеу әдістерін ұсына алады. Студент тапсырманы орындау барысында Дельфи әдісі, SWOT анализ, PEST анализ, салыстармалы талдау, бинарлы талдау т.б. қолданады, өз бетінше жұмыс істейді, жинақталған білім қорына сүйеніп зерттеу жүргізеді. Мысалы, білім алушы «Қазіргі кезеңдегі Қазақстан мен Қытайдың қарым қатынасы» тақырыбына, SWOT

талдау[3,236-242] жасау арқылы Қазақстанның немесе Қытайдың бір бірінен күшті жағы, әлсіз жағы қандай және олардың мүмкіндігі мен қауіпі қандай деген сұраққа жауап бере алады. Бұл студенттің зерттеу әдістерін меңгеруіне, зерттеушілік қабілетінің ашылуына және оқытушының білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына бейімділігін айқындауға мүмкіндік береді.

Қашықтан оқыту оқытушы білім алушымен тікелей байланысқа түсіп берілген тапсырмаға ауызша жауап алғанда, студенттің білім деңгейін айқындау, қосымша көмекші құралдарды пайдаланып отырғанын немесе пайдаланбай отырғандығын нақтылау қиынға соғады. Сондықтан, нақты берілген тапсырма негізінде студенттің өзіндік жұмысты орындауында зерттеу әдістерін қандай деңгейде қолдана білгендігін байқауға болады.

Белгілі бір оқытылатын аймақтың саяси жағдайына қатысты тақырып өтілгенде К.П.Боришполецтің «Методы политических исследований»[4], О.В.Попованың «Политический анализ и прогнозирование»[5], К.В.Симоновтың «Политический анализ»[6] еңбектеріндегі зерттеу әдістеріне сүйене отырып, өзіндік жұмыс орындауын талап еткенде студенттің еңбектенуі, өз бетінше жұмыс істеу деңгейі көрінеді.

Қашықтан оқытуда дәріс, семинар, практикалық сабақтар, студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруда білім алушылардың белсенділігін, білуге қызығушылығын арттыруда әртүрлі интерактивті оқыту әдістерін кеңінен қолданған тиімді[7]. Олар:

1. Шығармашылық тапсырма. Білім алушыларға өтілген тақырыпқа сәйкес эссе, реферат, баяндама беріледі. Зерттеу әдістерін қолдану талап етіледі. Студенттердің ғылыми-зерттеу жұмысына қабілетін білу және олардың өз бетінше іздену деңгейін салыстыру мақсатында бір тақырып барлығына берілуі мүмкін. Кейбір жағдайларда пассивті студенттерді тарту, олардың белсенділігін арттыру мақсатында жеңіл тақырып беріліп, керсінше активті студенттердің меңгеру қабілетін, зерттеу жұмысына бейімділігін айқындау мақсатында оқытушы оларға күрделі тақырып беруі де мүмкін. Бұл қашықтан оқытуда жиі қолданылатын тиімді әдістердің бірі.

2. Шағын топтармен жұмыс әдісі. Студенттерді екі-үш баладан шағын топтарға бөліп, оларға тапсырма беріледі. Тапсырманың орындалуына барлығы бірдей жауапты. Бірақ, бұл әдіс кейбір жағдайда өзін ақтамайды, тиімділігі төмен. Себебі, топтағы тапсырманы орындауда неғұрлым еңбек еткен «жұмысшы аралар» өздерінің мінез құлқы, темпараментіне сәйкес өздерін көрсете алмауы мүмкін де, керсінше тұлға ретінде қалыптасу үстіндегі лидерлер тапсырманың орындалуын түсіндіргенде, баяндауда жетекші рөл атқаруы мүмкін. «Жұмысшы аралар» тасада қалып қояды. Мұндай жағдайда оқытушының біліктілігі маңызды.

3. Білім беру процесіндегі ойындар. Олардың қатарына рөлдік ойындар, имитация, іскерлік ойындар кіреді. Белгілі бір аймақтағы саяси ахуалды талдағанда рөлдік ойындар тартымды. Саяси дағдарысты шешуде сол оқиғаға қатысты тұлғалар қандай шешім қабылдауы мүмкін, неге, шешімді қабылдауға қандай факторлардың әсер болады деп сұрақ қоя отырып, қатысушыларды ізденуге, саяси оқиғаны әр қырынан зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл білім алушылардың қызығушылығын, белсенділігін арттырады.

4. Қоғамдық ресурстарды пайдалану. Белгілі бір тақырыпқа, проблемаға қатысты осы мәселені жетік білетін, арнайы зерттеу жұмыстарын жүргізген маманды шақыру. Мысалы, Ауғанстанның қазіргі кезеңдегі жағдайына қатысты тақырыпты өткенде осы саланы зерттеген ғалымды, маманды немесе сол елде болып қызмет атқарған тұлғаны шақыру, пікір алысу. Тарихи орындарға экскурсия жасау да тиімді.

5. Әлеуметтік жобалар және аудиториядан тысқары жүргізілетін оқыту әдістері. Мысалы, бір өзекті проблемаға қатысты сауалнама өткізу, интервью жүргізу, фильм, спектакль, көрме көру және студенттердің пікірін білу мен көзқарас қайшылығының туу нүктесі мен өзгеріс траекториясын айқындау. Бұл да белсенді, тиімді әдістердің бірі.

6. Жаңа материалды оқып игеру мен бекіту. Интерактивті дәріс өткізу, көрнекі құралдарды пайдалану, видео және аудио материалдарды қолдану өте тиімді. Семинарда, практикалық жұмыста «аквариум», броундық қозғалыс», «шешім ағашы», «ассоциация» т.б. әдістерді қолдану арқылы студенттер белсенділігін арттыруға ықпал ету. Бұл студенттер арасында қызығушылық пен бәсекені арттырады. Бұл әдістерді жекелей немесе командалық түрде жүргізуге болады.

7. Өтілген сабақ тақырыптарына сәйкес тест өткізу. Тесті оқу тобына немесе әрбір студентке жеке түрде дайындауға болады. Бұл әдістің артықшылықтары болғанымен қашықтан оқыту жағдайда студенттердің көмекші құралдарды, алдын ала дайындалған материалдарды пайдалану, басқаларға шешкізу мүмкіндігі жоғары.

8. Күрделі және талас тудырған сұрақтар мен проблемаларды зерттеу әдістері арқылы талдау. Мысалы, «Ядролық қару қауіпі», «Терроризм, есірткі тасымалдау, адам саудасы, заңсыз миграция» т.б. осындай тақырыптарды жаһандық немесе аймақтық мүдде тұрғысында қарастыру. Зерттеу әдістерін кеңінен қолдана білуді білім алушылардан талап ету. SWOT-талдау, Халықаралық және аймақтық зерттеулердегі салыстырмалы талдау, Case-study, бинарлы салыстыру әдісі т.б. қолдана білу деңгейін айқындап оны үнемі жетілдіріп отыру [8,94].

Қашықтан білім беруде коучинг (тренинг), дөңгелек үстел, коллоквиум, диспут өткізу де тиімді нәтиже береді.

Әрине, қашықтан оқытуда қолданылатын оқыту әдістері аталғандармен шектеліп қалмайды ол үнемі толығып отырады. Оқытушының біліктілігі мен терең білімі және білім алушылардың ынтасы мен құштарлығы, білім алуға құлшынысы, адалдығы мен шынайылығы, үнемі өз беттерінше білім алуды мақсат етіп қоюы қашықтан білім беру сапасын арттыра түсетіні сөзсіз. Қашықтан білім алу дәстүрлі білім берудің жаңа бір сатысы. Оның өзіне тән артықшылығы, басымдылығымен қатар, өзіне тән кемшілігі де бар. Ғылыми негізде артықшылығын тиімді қолдану, кемшіліктерін жою қашықтан білім беру сапасына жағымды өзгеріс әкелетіні ақиқат.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Три особенности дистанционного образования. <https://inostudent.ru/obrazovanie/tehnologiya-distancionnogo-obrazovaniya.html> қаралды 23.08.2020.
2. Методы и технологии дистанционного образования. https://fulledu.ru/articles/1343_metody-i-tehnologii-distancionnogo-obrazovaniya.html
3. Политический анализ и прогнозирование. Учебное пособие. Под.ред. В.А.Семенова, В.Н.Колесникова. – СПб: Питер, 2014. – 432 с:
4. Боришполец К.П. Методы политических исследований. Учебное пособие для студентов вузов / - 2-е изд., испр и доп. – М.: Аспект Пресс, 2010. – 230 с.
5. Попова О.В. Политический анализ и прогнозирование: Учебник / – М.: Аспект Пресс, 2011. – 464 с.
6. Симонов К.В. Политический анализ. Учебное пособие. – М.: Логос, 2002. – 152 с.

7. Интерактивные методы, формы и средства обучения. – Ростов-на Дону.: 2013. – 49 с.
[https://rostov.rpa-
mu.ru/Media/rostov/Svedenia_ob_OO/Obrazovanie/metodicheskie_rekomendacii/interaktiv.pdf](https://rostov.rpa-mu.ru/Media/rostov/Svedenia_ob_OO/Obrazovanie/metodicheskie_rekomendacii/interaktiv.pdf)
8. Барыгин И.Н. Международное регионоведение. Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2009. – 384.